

„160 ÉVES AZ ACSISZIGET”

Békési István, Kovács Gyuláné dr.

**Közép-Tisza-vidéki Vízügyi Igazgatóság,
Zöld Vonal 2000 Környezetvédelmi és Tanácsadó Kft.**

ELŐSZÓ

Szolnok városának egy különleges, egyedülállóan szép városrésze: *Alcsisziget*.

Sokszor csak Alcsinak nevezik, nem is tudva, hogy a név a térség több száz éves történelméhez kapcsolódik. A környezeti fejlesztések folyamatában mára Alcsi és Alcsisziget más-más területi egységet jelent a város térképén. Alcsi a Tisza folyó jobb, Alcsisziget a bal partjának mentett oldalán helyezkednek el.

A Tisza szabályozás 1857. évében kialakított sziget élete mutatja a történelem éveinek változásait is.

Különösen gyors átalakítási folyamatok a II. világháború utáni időszakban jellemezték a területet. Ezek a változások meghatározták Solnok város és tágabb értelemben az ország társadalmi, gazdasági helyzetét is.

Alcsisziget 1950-es évektől megindult erőteljes fejlődését megélők közül sokan már nincsenek közöttünk. Emlékeiket magukkal vitték. Sokan más városba költöztek. Az itt élők megöregedtek.

Egyre kevesebb embert lehet találni, akik még emlékeznek Alcsisziget közel-múltjára. De akiket elértünk, örülnek, hogy emlékeiket előhozhatják, felidézhetik, meghallgatásra találnak. Leírva nem vész el, nem kerül feledésbe lakóhelyük története.

Munkánk során mi is megdöbbenéssel, csodálattal, ugyanakkor köszönettel vettük Alcsisziget lakóinak őszinte örömét, együttműködését annak érdekében, hogy a sok emlék ne vesszen feledésbe.

Ez a kiállítás közösségi munka. Alcsisziget lakói gyűjtötték össze a fényképeket, írták le, vagy szóban mondták el visszaemlékezésüket.

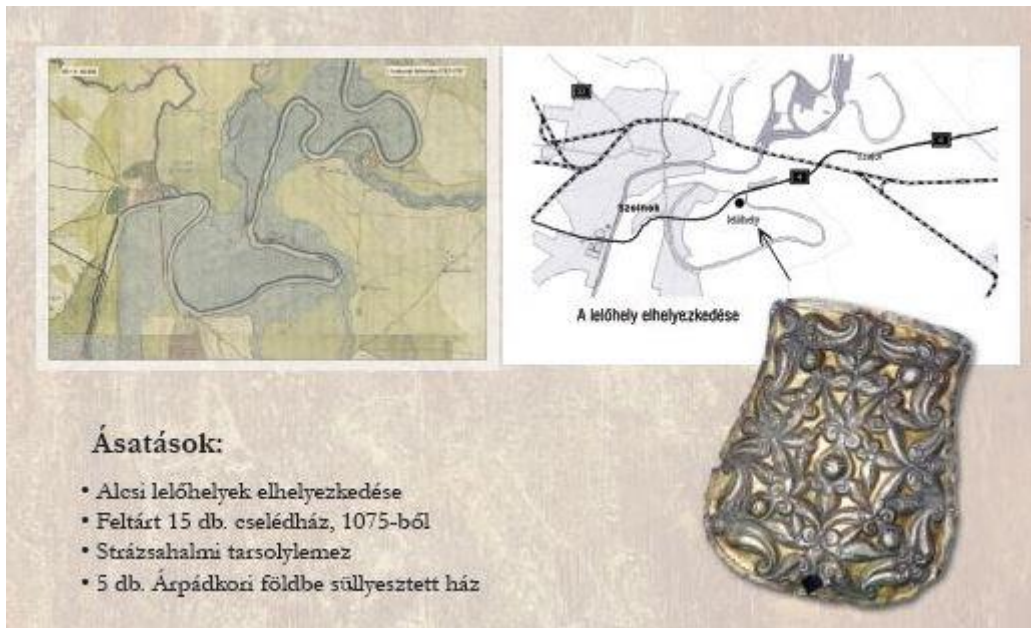
Összefogtunk. Nem vész el a már-már történelmi értéknek számító emlék. A város meghatározó részeként mutatkozik be Alcsisziget.

Alcsiszigetről szóló kiállítás anyagát sok szeretettel nyújtottuk át Solnok városának.

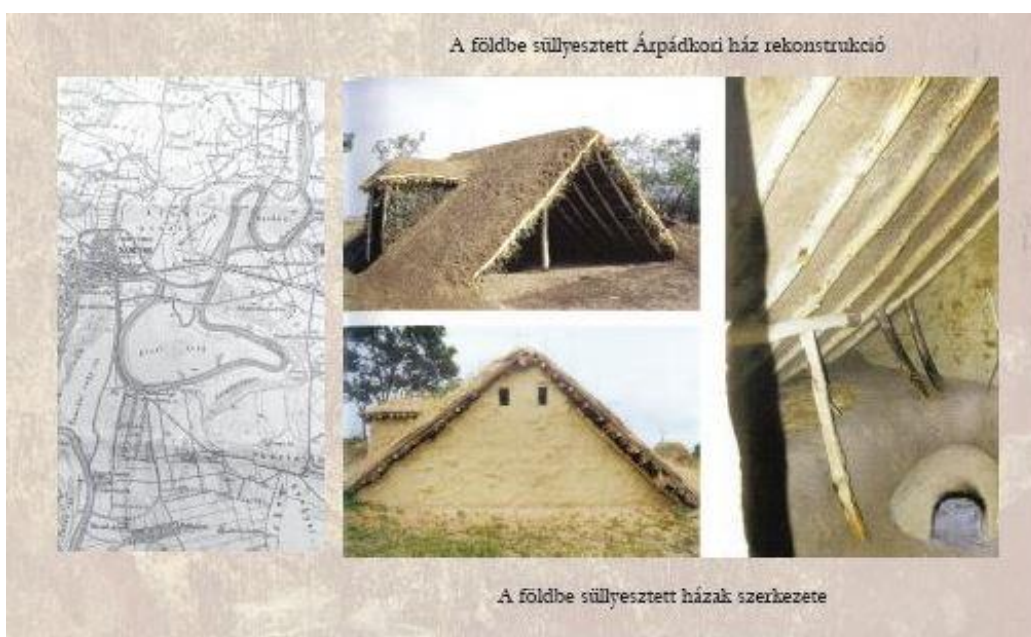
1. Alcsisziget történeti áttekintése

1.1. Alcsi név alakulása

A szolnoki határban, a Millér korabeli torkolata, a Tisza és a Zagyva folyó által övezett terület volt az Alcsi-puszta (Ácsi-puszta). Ásatás során mintegy 15 cselédház nyomait találták meg, amely Alcsival, vagy annak egy részével egyezhetett. A területet feltételezhetően 1075-ben I. Géza adományozta a garamszentbenedeki apátságnak, melyet a bencések rövid időn belül elvesztettek. Később a szolnoki vár ácsai lakták. Alcsi-pusztán feltárt lelet még a Strázsahalmi tarsolylemez.

1992-es ásatások során a mai Alcsiszigeten, a Holtág ÉNy-i részénél 5 db. Árpád-kori földbe süllyesztett ház leletét tárták fel.

Az Alcsi nevet csak a XIV. század elejétől említik. Bagi Gábor-Madaras László 2017-ben megjelent könyvében (Szolnok a középkorban) az Alcsi nevet török eredetre vezeti: alch=ács. A név az ácsok emlékéért őrizhette meg, akik miután a Tiszán tutajon leúsztatott sót itt kirakták, a tutajokat szétszerelték.

1324-ben Csák fia Jánosé volt a terület. 1324. 03. 23-án I. Károly király bizonyoságlevelel az Alcsi birtokot hű katonájának, Hosundorfer Ulvengnek adományozta, akiről 1347-ben leányára, Szécsényi Kónya nejeire szállt. Ezután az Alcsi falu jó egy évszázadra a Szécsényieké lett. 1390-ben Losonci László erdélyi vajda és fia Buda felé tartva megrohanták hadaikkal Alcsi falvait, az ott lakók javait elrabolták. A XV. század végén Széchenyi László a felvidéki csehek (husziták) dúlásai miatt többször zálogba adta birtokait. 1454-ben vejének, Losonci Albertnek adta át birtokait, így az Alcsi falvakat is. (Bagi Gábor-Madaras László: Szolnok a középkorban)

Hosszas tulajdonvita, zálogolás következtében az Alcsi falvak többször váltottak gazdát. A XV. század végén a Csulaiak szerezték meg ezeket a birtokokat, közöttük Alcsit is a révjével, melynek pontos helye nem ismert.

Az Alcsi név jobbágyok, zsellérek mellett kismemeseknél is fellelhető volt, mint családnév.

A tatárjárás során megindult pusztásodást az 1552-es török hadjárat zárta le. 1552-től Ahmed Ali basa 40.000 fővel elfoglalta a Szolnoki várat. Így a terület török uralom alá került. A Szolnoki szandzsákon Ahmed és Mohamed basa 2000 fős helyőrséget hagyott. Az 1591-1606 között volt a tizenötéves háború, amikor a Habsburg Birodalom és az Oszmán Birodalom összecsapott a magyar királyság területén. Bár a háború kiegyezéssel végződött, a térség, közöttük Alcsi-pusztá is elnéptelenedett évtizedekre. A pusztai állapot hosszú időre konzerválódott.

A török uralom alól 1685-ben szabadult a terület. A felvilágosult abszolútizmus gazdaságpolitikájának egyik célkitűzése az volt, hogy Magyarország mezőgazdaságának fejlesztése révén a tartományokat olcsó élelemmel, fejlődő iparukat pedig nyersanyaggal lássa el.

Ezután rohamos fejlődésnek indult a térség, ami Alcsi-pusztára is kihatott. Megindult a mezőgazdaság fejlesztése, a majorsági gazdálkodás. A császári hadsereg jó piacot jelentett a magyar gabonának. A só, fa, gabona szállítását közutak hiányában a Tiszán bonyolították le. Az 1800-as évek végén a Tiszán szállított só forgalma elérte az évi 400.000 tonnát. Az árut emberi-, vagy ló erővel vontatott fahajókon, vagy tutajokon szállították. A tutajozás egészen a II. világháborúig tartott.

Az 1790-es évek elején egy pozsonyi mérő búza ára 30-40 garas volt, amely az 1810-es évekre már 250 garasra emelkedett. A gabona konjunktúra gazdasági fejlődést biztosított. Ezért áttértek az intenzív gazdálkodásra.

Az 1700-as évek végére nyilvánvalóvá vált, hogy a további fejlődést a termőterületek növelésével és a víz utak fejlesztésével lehet elérni.

Így kerülhetett sor a Tisza folyó szabályozására, melynek első munkálatait is a só szállítás bevételeiből, a sóalaptól fedezték.

1.2. Tisza szabályozás

A török kiűzése után az ország népességének gyors fejlődése mindinkább szükségessé tette a termőterületek növelését. Ez az Alföldön a folyóvizek szabályozását és a hatalmas vízjárta területek beszűkítését igényelte, ami Alcsi esetében is a mintegy 7000 holdas határ felét érintette. A helyi kezdeményezések azonban csak részeredményeket hoztak. A Tisza völgy átfogó szabályozására volt szükség.

A térség fejlesztése érdekében az 1700-as évek végén gróf Széchenyi István indította el a nagy munkát, amelyben a kor legkiválóbb vízimérnökei (Vásárhelyi Pál, Beszédes József, Pietro Paleocappa) vettek részt. Felismerték a Tisza szabályozásának szükségességét. Kijelölték a Tisza azon kanyarulatait, amelyek levágása meggyorsítja az árvizek levonulását. Ezek közé tartozott az a csaknem háromszögű ártéri nagykanyarulat, ami Alcsi-puszta déli harmadát képezte.

II József rendeletére Európa első mérnökképző intézménye is megalakult Magyarországon. A hazai mérnököket matematikai, térképészeti, vízügyi ismeretekre 1782-ig Bécsben képezték ki, a bécsi hadmérnöki iskolában. 1782-ben II. József rendeletére a budai egyetem bölcsészkarán megalakult az első egyetemi szintű mérnökképző intézet, az Institutum Geometricum, Majd 1782-ben elrendelte az ország katonai feltérképezését is, amely 1784-re készült el, de titkossága miatt csak 1920 után vált nyilvánossá, a Monarchia összeomlása után.

1834-től 1846-ig megtörtént a Tisza felmérése is, Lányi Sámuel és Vásárhelyi Pál irányításával. Ezzel együtt volt a Tisza szabályozás társadalmi, gazdasági, műszaki feltétele.

A Tisza szabályozás térképe alapján a szolnoki átvágás a 77/b, majd a 77/II. szám alatt szerepelt a tervekben. Vásárhelyi Pál 1846. évi halála után Széchenyi István 1848. augusztus 27-én az első ünnepélyes kapavágást megtette Tiszadobon.

A Közép-Tiszai átvágást nehezítette az igen kötött altalaj. A vezérárok kiásása 1857. évben fejeződött be. Ennek során 2019 m-es új medret mélyítettek, amivel 15.801 m-es mederszakasz vált holtággá. Ezután a térképeken már megjelent az Alcsisziget név.

Dr. Nagy Illés 2007 évben készített tanulmánya alapján a Szolnoki vezérárok hossza 27 783m, közép szélessége 11,34m, mélysége 5,67m volt. Azonban míg a Felső-Tiszán a vezérárkok hamarosan anyamederré fejlődtek, a Közép- Tiszán a nagy vizek a kötött talaj miatt ezeket nem tudták bővíteni. Az 1867. évi árvíz például a szolnoki átvágást is feliszapolta, így kiigazításra volt szükség.

Ezzel magyarázható, hogy - Levéltári adatok alapján - 1885. évben Szolnok város határában a Tisza bal partján még hajóvontató utat tüntettek fel. Bár az átvágás vezérárka létezett, a vontató út továbbra is a régi úton haladt.

A Szolnok-Szajol árvízvédelmi töltést csak az 1905. évben készített terv alapján építették meg.

Az Alcsi-Holt-Tisza Nemes Gerzson, a „Közép-tiszavidék vízügyi múltja II.” című könyve alapján 1907-re került véglegesen leválasztásra az élő Tiszáról.

Tehát a szolnoki 77/II. átvágás vezérárkának alapján Alcsisziget 160 éves. Az Alcsi-Holt-Tisza teljes leválasztása az élő Tiszáról az árvízvédelmi töltés kiépítésével 110 éve, 1907-ben történt meg.

A fentiek szerint 2017. évben Alcsisziget születésének 160. évét, a sziget teljes kiépítésének pedig a 110. évét ünnepelhettük.

2. Alcsiszigeti Állami Gazdaság

A fejezet megírásához szakmai kérdésekben Munkácsi János kerületvezető visszaemlékezései segítettek legtöbbit. Munkácsi Úr híres volt arról, hogy aprólékos, gondos jegyzeteket készített. Ezekből a keresett év, hó napjának időjárási viszonyaira, a vetés állapotára, vagy a termés hozamra is vissza lehetett keresni. Értékes jegyzeteit, fényképeit ma is őrzi. Az írásos jegyzetek mellett pontos visszaemlékezéseit is ki kell emelni.

Az Alcsiszigeti Állami Gazdaság 1952-ben alakult meg. Első igazgatója Soltész István jászladányi kubikus volt. Jó káderként helyezték a pozícióba. Első főagronómus Kecskés Gabriella volt. 1000 ha-on gazdálkodtak. Ebből 100-200 ha-on kertészeti gazdálkodás folyt, a többi gabona termesztésre szolgált. A kertészetben kezdetben rabok dolgoztak a Kertváros gyümölcsösének gondozásával együtt. Majd a Bagi Ilona építőtábor középiskolás lányait foglalkoztatták itt. Az átlagban évi 800 tanuló zöldségfélék betakarításában, növényápolásban, kukorica címerezésben vett részt nyaranként. Szállást a később központi irodaként hasznosított emeletes épületben kaptak.

1956-57-ben Oláh János, volt ÁVH-s lett az igazgató. Arról volt nevezetes, hogy a nehezebb tárgyalásokon nyomatékosítás céljából kitette pisztolyát az asztalra. Nyugdíjazása után jó kapcsolatait hasznosítva besegített a jugoszláv cukorrépa technológia átvételébe.

Az Alcsiszigeti Üzemegység irodaépülete kezdetben a mai Bicskás Székely étterem helyén volt. Közös épületként szolgált 1972-ig a Szolnok Megyei Szakszolgálati Állomással.

Az Alcsiszigeti központi major fejlesztése a régi 4-es útról, (ma Debreceni út) indítva történt. Gyönyörű jegenyékkal szegélyezett, kb. 1000 m-es út indult innen, ez a mai Keszeg út. A fasort az 1950-es évek közepén ültették. Bár a fák a 60-as éveikben járnak, még láthatók ma is élő példányai.

Az utat keresztező – ma Tölgy utca – mellett voltak irodaépületek, munkásszállók és jobbra, balra szolgálati lakások. Itt üzemelt a konyha és az ebédlő, amely a kulturális igények kielégítését is szolgálta. Színpad, nézőtér és táncparkett kialakításával.

A Keszeg út végénél állt a magtár mérlegházzal, valamint itt épült a tehenészeti telep. Itt találhatták az öntöző hajó számára épült hajóházat, ahol a karbantartást végezték. Az épület egyben a hajó téli szállásolását is biztosította.

Szükséges volt a központ és a hozzá tartozó lakóépületek számára megfelelő infrastruktúra kiépítése. Az épületeket, valamint az állatállományt ivóvízzel is el kellett látni. A vízszolgáltatás saját fúrt kutakból történt. A munkásszállás mögött voltak a fúrt kutak. A korábbi artézi kút 330 m-ről, a később fúrt kút 600 m-ről adta a vizet. A közös vízaknából szivattyú nyomta a vizet. A hidrofor házban a szükséges kezelés után nyomás alatt került a víz a vezetékbe.

Az egészséges vízellátás nagy gondosságot igényelt. Az egészségügyi határértékeknek megfelelés különösen a nyári meleg időszakban tette szükségessé a figyelmes kezelést, ugyanakkor a költségek is jelentősek voltak.

A kommunális szennyvíz a gazdaság saját kezelésében levő oxidációs árokba jutott, ahol az előírt technológia betartásával kezelték. Innen a tisztított víz a ma is megtalálható csatornán keresztül jutott az Alcsi- Holt-Tiszába. A csatornában a gyerekek nagy öröme télen-nyáron megéltek a betelepített guppik.

A majorban épült gázfogadó állomás, már az 1970-es években is ellátta a fontosabb épületeket, így az irodákat, az üzemi konyhát és az ebédlőt.

A lakóépületek vezetékes gázellátása az 1990. évi rendszerváltozás után oldódott meg.

A Héki Állami Gazdaság komplexumának kialakulási folyamata:

A Héki Állami Gazdaság 1951 évben alakult. Alapját a 350 holdas Ugrai birtok adta, amelyet államosítottak. Ez a gazdaság lett a gesztor cég., melyhez a négy állami gazdaság csatlakozott az alábbi sorrendben:

- 1957-ben a Martfűi ÁG.
- 1959-ben az Alcsiszigeti ÁG.
- 1964-ben az Ürgeháti ÁG.
- 1972-ben a Kunszentmártoni ÁG.

Az így megalakult a Héki Állami Gazdaság, melynek egyik üzemegysége volt a HÉKI ÁG Alcsiszigeti Üzeme.

Az 1950-es, 1960-as években az igazgatók kinevezése leginkább politikai szempontok alapján történt. (pl. Oláh János, Kálmán István). A tényleges szakmai irányítást a termelési igazgató helyettesek végezték.

Különösen szépen emlékeznek a volt kollégák Ungár Gyulára, aki sajnos már nincs közöttünk. Kiemelik szakmai hozzáértését, szigorát, következetességét, amivel nagyban hozzájárult a gazdaság elismertségéhez.

A termelési igazgatók helyzete pedig nem volt egyszerű. Az Állami Gazdaságok Központja (ÁGOK) központi irányítással gyakran elrendelte, hogy a gazdaságok mit és mekkora területen termeljenek. Megtörtént eset, hogy a főagronómus az ésszerűtlen kötelezettség alól úgy mentette a gazdaságot, hogy a Biztosítótól szerzett jégverési kár igazolást.

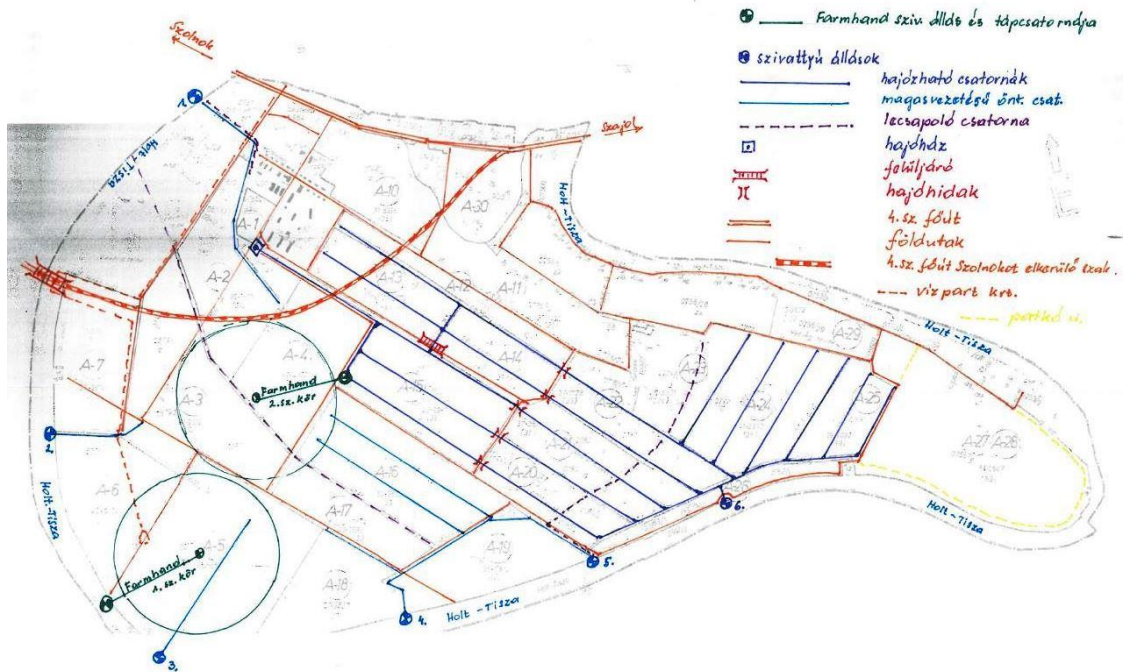
De nem csak az ÁGOK-tól kaptak a termelésre vonatkozó utasításokat. A belső irányítás az üzemi négyzetben történt. A szakmai vezető mellett a párt-, a szakszervezet- és a KISZ vezetés is szerepet kapott a termelési kérdések döntésében.

2.1. Öntözés

A növénytermesztéshez elengedhetetlen volt az öntözés.

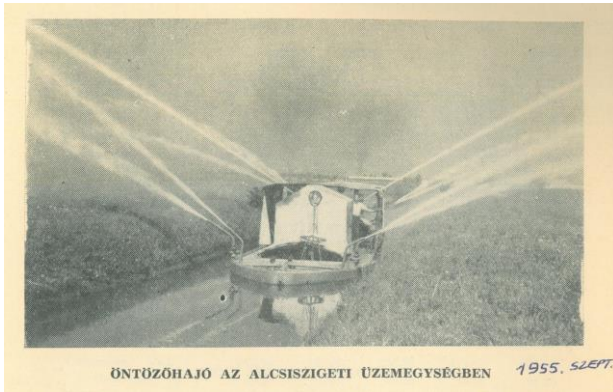
Az országban elsők között építették ki az öntöző csatorna rendszert. A DM PT típusú átemelő szivattyúval emelték át a vizet a Holt-Tiszából. Egymástól 150-180 m-re kiásott 5 db. párhuzamos csatornát és 6 db. összekötő csatornát építettek ki.

A csatornákat keresztező utakra felemelhető hidakat építettek.

1955. év szeptemberében helyezték üzembe az első öntöző hajót, melyet a Balatonfüredi Hajógyár készített. Télen a hajóháza szállították a hajót

Az 1960-as években áttértek a gazdaságosabban üzemeltethető FARMHAND körforgó öntözőberendezésre. Európában ez volt az első körforgó öntözőgép.

Bár a lineár öntözőgépek kedvező gazdaságossági mutatóval rendelkeztek, az öntözőcsatornák fenntartása költségigényes volt. Feladták. Elgazosodtak, partjaikon hatalmas diófák szolgálják a szigeten élők örömét.

ZÁRSZÓ

Szolnok város történeti részleteinek feldolgozásával egyre többször találkozhatunk, ezért néhányan összeültünk 2017. év tavaszán és beszéltünk arról (Szalay Ferenc polgármester; Rezák László önkormányzati képviselő; M. Román Béla volt iskolaigazgató, képviselő; Kovács Gyuláné dr. alcsiszigeti lakos és Békési István osztályvezető, vízügyi igazgatóság), milyen jó lenne feldolgozni Alcsisziget és a Kertváros történetét.

Első lépésként Alcsisziget történeti feldolgozását nagy lendülettel kezdtük meg (Kovács Gyuláné dr. és Békési István). Kezdetben mi se hittük, hogy sikerül ez évben megnyitni a kiállítást, hiszen a Tisza szabályozás során a közép-tiszai szakasz átvágásának 160. évfordulója adott ennek aktualitást. Ekkor hozták létre Alcsiszigetet az Alcsi-pusztta egy részének levágásából. Ezután még 50 évig használták a régi vízi utat a tutajos vontatások során. 110 évvel ezelőtt építették ki a gátrendszert, amellyel és végleg kialakult Alcsisziget. Tehát kétszeresen is jubileumot ünnepeltünk.

A kiállítás anyagához nem várt lelkesedéssel, nagy aktivitással segítettek az itt lakók. Volt, aki több tíz oldalnyi visszaemlékezést írt, volt, aki szóban mondta el gondolatait, s volt, aki fényképeket hozott. Sokan, örömmel dolgoztak azon, hogy a várva várt október 24-i megnyitó létrejöhessen.

A kiállítás történeti folyamatában, tematikusan dolgoztuk fel a térség életét. Megismerhettük a név kialakulásának feltételezett háttérét, az Árpád-kori emberek életébe is bepillanthattunk az ásatások során ezen a területen feltárt régészeti leleteken keresztül. A Millér – Zagyva – Tisza által határolt Alcsi-pusztán a török uralom megszűnése után a rohamos fejlődés igénye kiváltotta a Tisza szabályozásának szükségességét. A szabályozási munkákról érdekes képeket láthattunk.

A sziget fénykora a Héki Állami Gazdaság megalakulásával kezdődött. Részletes tájékoztatást kapunk a növénytermesztésről, az ehhez kapcsolódó öntözésről. Nem sokan találkozhattunk a sziget öntözőcsatornáin úszó, öntöző hajóval.

Képeken láthatjuk az európai jelentőségű Holstein Freez tehénállományt, a gazdasághoz kapcsolódó egyéb intézményeket. Rálátást kapunk a dolgozók és családjaik életére.

Új fejezeten keresztül az érdeklődők betekintheznek mai Alcsisziget életébe is. Ma mintegy 23 létesítmény működik itt. Szolgáltatások, aktív sportolási lehetőségek, a közösségi élet, az emberek összetartozásának legkülönbözőbb formáját ismerhette meg a kiállítást megtekintő látogató.

ALCSISZIGET MA **3.5**

Alcsisziget környezete vonzó a város lakói részére. A mintegy 1100 ingatlan egyre nagyobb számban használják lakóingatlanként, állandó tartózkodási helyként. Így a lakosok száma intenzív növekedést mutat.

Ezeket oka:

- A sziget kedvező természeti környezete vonzó az emberek számára
- Szolnok Város Önkormányzata 14/2015. 03.27. számú rendelete lakóövezetté nyilvánította a D-4 part menti öbölözetet. Ezzel megteremtette az új városrész lendületes infrastrukturális fejlesztésének lehetőségét.
- A Víz és Csatornázás Koncepció Zrt 2015-ben megkezdte a csatorna hálózat kiépítését, melynek befejezését 2018-ra tervezik. Folyamatosan épül az öbölpart.
- A 2017-ben megépült bicikli út a közlekedés biztonságát segíti.

A sziget fejlődése környezetvédelmi szemmel:

- Az 1970-es években Alcsisziget, mint a város sok település által ügvelt gyönyögszemé, jöleli erdőt, rekreációs létesítményeket képviselt a környezetvédelmi szakemberek.
- Ekkor lemondásukat a környezeti állapotok szorításában élő Szolnok város fogadta el a 4-es út vízrost elkerülő szakaszának a Holt-Tiszán és Alcsiszigeten keresztül vezetésevel.
- Az állami tulajdonú területek magán paccellákra alakítása végleg megnehezítette a holtág szükségességi kotrási feladatát.
- Alcsisziget lakói a közlekedés javítását tartják legfontosabbnak, különösen az elmaradtabb infrastruktúrájúnál E-4 területén.

1. Ezerős Csárda
2. Bionkai Székely Fogadó
3. Idősok Orthoza
4. JNSZM: Nővér- és Táborvédelmi szolgálat
5. DOW Agro Sciences Hungary Kft. Albonisa
6. Engler Műhely
7. ALCSIRED Kft.
8. Alcsifarm Kft.
9. Gazdaképző Kft.
10. Kertészközpont kertje
11. Agrolabor
13. Kórtéri és Légítési Szennyvíz és Társasvillás
14. JNSZM: Vésztűz és Motosor Klub
15. MOL kft.
16. ÖNGD Szaksz. Kft. jeli gáztelep
17. Keszécsentrum
18. Ep-Ker Dinkholt
19. Heszeg Ártóház Kft.

SPORTOLÁSI LEHETŐSÉG AZ ALCSI SZIGETEN **3.6**

KAJAK KENU VERSENYPÁLYA   **ALCSI HOLT-TISZA HORGÁSZVERSENY PÁLYA**   **VÍZPART SZABADIDŐ KÖZPONT**

Új Néplap 2017. augusztus 23.

Irodalom jegyzék:

Dunka-Fejér-Vágás:

**AVERÍTÉKES HONFOGLALÁS
A TISZA-SZABÁLYOZÁS TÖRTÉNETE**

Fejér László:

ÁRVÍZEK ÉS BELVIZEK SZORÍTÁSÁBAN

Bagi Gábor- Madaras László:

SZOLNOK A KÖZÉPKORBAN